

Przemysław Dulęba*, Jerzy Okoński
Marcin M. Przybyła**, Magdalena Suchorska-Rola

Ostatnie sezony badań na terenie kompleksu stanowisk Zagórze 2 – Staniątki 26, gm. Niepołomice, woj. małopolskie

Abstract

Dulęba P., Okoński J., Przybyła M. M., Suchorska-Rola M. 2012. Last seasons of research in the territory of the complex of Zagórze 2 – Staniątki 26 sites, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. *Raport 2007-2008* (1). Warszawa, 321-342.

The site 2 in Zagórze (AZP 104-59/2), Niepołomice commune, małopolskie voivodeship, was one of many sites at which the Kraków Team for Motorway Studies carried on rescue excavation research in years 2000-2008 in connection with the planned construction of the A-4 motorway on the Kraków – Bochnia section. Archaeological research was conducted by B. Chmielewski and M. Suchorska-Rola in the eastern part of the site, by J. Okoński in the central part of the site and by M. Bil, M. Przybyła and D. Stefański in the western and north-western part of the site. The latter part already corresponds to the Staniątki site 26 (AZP 104-59/197) recorded as a part of the Polish Archaeological Record (AZP), which forms an inseparable whole with the Zagórze site 2. In light of the results of long-term archaeological rescue research, it was proved that the complex of sites concerned is a relic of an extensive and extremely interesting multicultural settlement. In the presented publication, only remains of settlements of the La Tène period and the period of Roman influences were discussed in detail. The presented research provided a very large series of materials that will make it possible to perform detailed studies of settlements of the La Tène culture, the Tynec group and the Puchov culture in western Małopolska.

Keywords: Western Małopolska, rescue research, multicultural settlement, La Tène culture, Tynec group, Puchov culture, Przeworsk culture

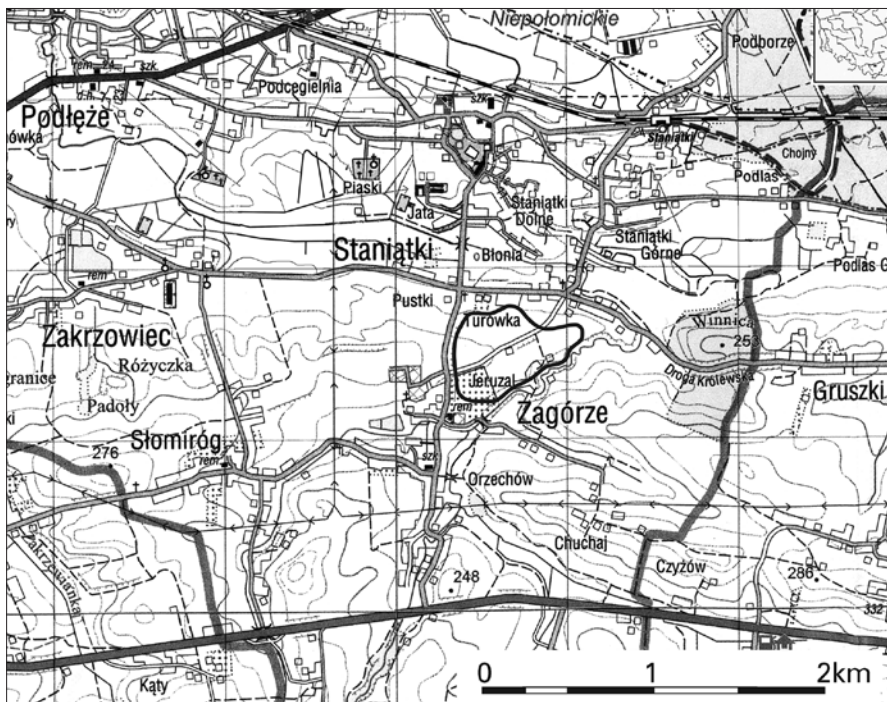
Stanowisko 2 w Zagórze (AZP 104-59/2), gm. Niepołomice, woj. małopolskie (Ryc. 1) było jednym z wielu, na których w latach 2000-2008 Krakowski Zespół do Badań Autostrad prowadził ratownicze badania wykopaliskowe w związku z planowaną budową autostrady A-4, na odcinku Kraków – Bochnia. Badania archeologiczne we wschodniej części stanowiska realizowali B. Chmielewski i M. Suchorska-Rola, w części centralnej J. Okoński, natomiast w części zachodniej i północno-zachodniej M. Bil, M. Przybyła i D. Stefański. Ta ostatnia część odpowiada już zewidencjonowanemu w ramach AZP stanowisku Staniątki 26 (AZP 104-59/197), które tworzy ze stanowiskiem Zagórze 2 niemożliwą do rozdzielenia całość. Na obecnym etapie rozpoznania traktować je należy jako kompleks, obejmujący łącznie oba wymienione stanowiska. Trudność w rozdzieleniu zasięgów charakteryzuje większą liczbę

stanowisk, na których prowadzono ratownicze badania wykopaliskowe. Weryfikacja rozpoznania powierzchniowego jest jednym z cennych wyników przedinwestycyjnych badań ratowniczych prowadzonych na terenie inwestycji drogowych.

Stanowisko 2 w Zagórze (Ryc. 1) jest, w świetle rezultatów wieloletnich ratowniczych badań archeologicznych, rozległą, niezwykle interesującą wielokulturową osadą. Po kolejnych poszerzeniach zasięgu, w oparciu o wyniki badań wykopaliskowych oraz na podstawie ponawianej kilkakrotnie prospekcji powierzchniowej, ustalono, że stanowisko Zagórze 2 – Staniątki 26 posiada kształt zbliżony do trójkąta i wymiary 850 × 550 m (Ryc. 2). Południową i wschodnią granicę stanowiska wyznacza dolina Drawinki, natomiast północną wyraźnie zarysowana krawędź Pogórze Wielickiego na południe od drogi Podłęże – Targowisko. Umowny

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa, e-mail: przemdul@gmail.com

** „Pryncypat”, e-mail: archeoprincipat@interia.pl

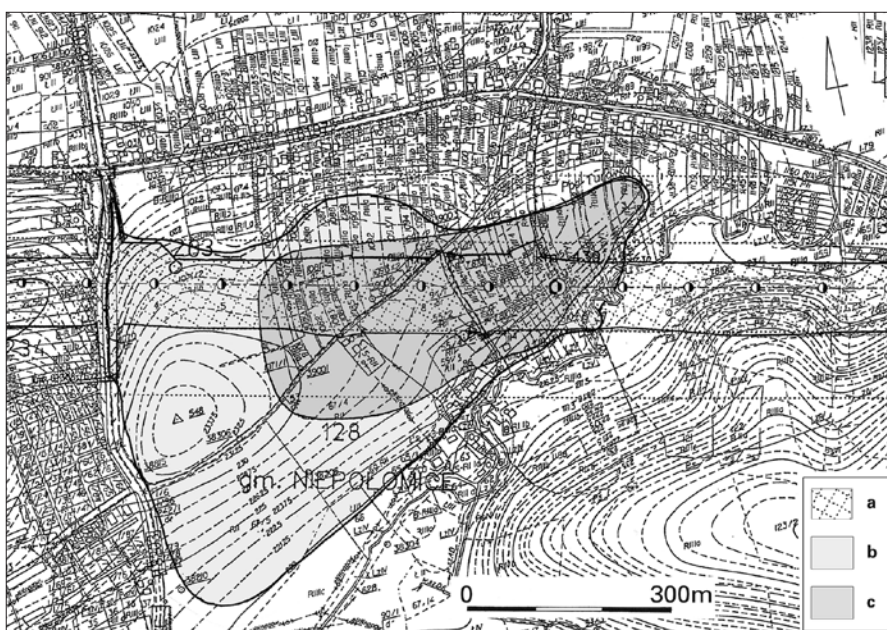

Ryc. 1. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Lokalizacja stanowiska

Fig. 1. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. The location of the site

charakter posiada tylko granica zachodnia, którą stanowi współczesna droga z Zagórze do Staniątek, oddzielająca kompleks stanowisk Zagórze 2 – Staniątka 26 od stanowiska Staniątka 30, gm. Niepołomice, które również było objęte badaniami ratowniczymi poprzedzającymi budowę autostrady A-4. Prowadzone od 2000 r. wykopaliska na stanowisku Zagórze 2 – Staniątka 26 objęły około 780 arów. Przebieg planowanej autostrady A-4 sprawił, iż przedmiotem eksploracji na stanowisku były różnie zlokalizowane jego fragmenty (od dna doliny Drawinki po stromy, południowo-wschodni jej skłon oraz po prawie wyrównaną kulminację i krawędź garbu terenowego, wyraźnie dominującego nad doliną Podłężanki w części zachodniej). W trakcie wieloletnich

prac odkryto i wyeksplorowano liczne obiekty kultur wczesnego i środkowego neolitu (m.in. konstrukcje słupowe ludności kultury ceramiki wstęgowej rytej i malickiej, glinianki grupy pleszowskiej i modlnickiej kręgu lendzielsko-półgarskiego), nieliczne obiekty kultury mierzanowickiej, znacznie liczniejsze kultury łużyckiej, pozostałości intensywnego osadnictwa datowanego na przedział czasowy od środkowego okresu lateńskiego po późny okres rzymski oraz ze schyłkowej fazy wczesnego średniowiecza i czasów historycznych. Łącznie wyeksplorowano blisko 3900 obiektów. Wstępne informacje o wynikach wcześniejszych wykopalisk były publikowane (Chmielewski *et al.* 2005; Kadrow, Okoński 2008; Okoński 2004). Niniejsze sprawozdanie obejmuje

Ryc. 2. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zasięg stanowiska i przebieg autostrady A-4. Legenda: (a) planowana trasa autostrady; (b) zasięg stanowiska wg ewidencji AZP; (c) zasięg kompleksu Zagórze 2 – Staniątka 26 po badaniach wykopaliskowych

Fig. 2. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. The range of the site and the course of the A-4 motorway. Legend: (a) the planned route of the motorway; (b) the range of the site according to the records of the Polish Archaeological Record; (c) the range of the complex Zagórze 2 – Staniątka 26 after excavation research

prezentację wyników badań prowadzonych na terenie kompleksu stanowisk Zagórze 2 – Staniątka 26 w latach 2005-2008. Były to ostatnie sezony eksploracji stanowiska w związku z budową autostrady A-4 i w granicach linii rozgraniczenia tej inwestycji. W artykule szczególną uwagę zwrócono na osadnictwo z okresu lateńskiego i rzymskiego.

▪ WYNIKI BADAŃ W LATACH 2005-2008

Badania wykopaliskowe prowadzone były w tym czasie w różnych, odległych nawet o kilkaset metrów, częściach rozległego stanowiska i obejmowały fragmenty jego powierzchni, zróżnicowane pod względem położenia. Wstępne wyniki zostaną w związku z tym zaprezentowane w analogicznym podziale na część wschodnią, centralną i zachodnią.

We wschodniej części stanowiska przebadano blisko 25 arów powierzchni. Zarejestrowano i wyeksplorowano kolejne 4-słupowe konstrukcje naziemne, 14 związanych z nimi jam budowlanych, 1 gliniankę, 1 rowek fundamentowy, 1 piec, 36 jam gospodarczych, blisko 120 jam posłupowych oraz 30 jam o nieokreślonej na obecnym etapie badań funkcji. Były to obiekty z różnych faz chronologicznych.

Pozostałości osadnictwa kultury ceramiki wstępowej rytej reprezentują relikty 2 kolejnych konstrukcji słupowych. Ich zasięg wyznaczają jamy budowlane z licznym materiałem ruchomym i, niestety, szczątkowo tylko zachowane układy jam posłupowych (obiekty 3629, 3624 i 3625). Kolejny układ jam budowlanych stanowią obiekty 3665, 3519, 3518, 3666 i 3667, a na zachód od nich zespół glinianek z materiałem z różnych faz neolitu. Strefa zasiedlania tego okresu koncentruje się zdecydowanie w górnych partiach stoku i częściowo obejmuje jego kulminację. Niestety czytelność tych konstrukcji została mocno zakłócona przez intensywne późniejsze osadnictwo.

Do najbardziej spektakularnych należało odkrycie obiektu 3662 – pozostałości budynku o konstrukcji słupowej. Jego orientacja po kierunku północny zachód-południowy wschód, rozmiary 7 × 8 m, rozkład słupów (po 5 w linii ścian szczytowych i 6 w linii ścian bocznych) oraz kształt prostokąta są zbliżone do obiektów z centralnej części stanowiska, wiązanych z kulturą malicką. W najbliższym sąsiedztwie konstrukcji wystąpiły liczne obiekty tej kultury. Od strony zachodniej wystąpiły bowiem jamy gospodarcze (np. obiekty 3579 i 3580), glinianka (obiekt 3680), grób (obiekt 3455), zaś od strony wschodniej – duża jama gospodarcza (obiekt 3567). Różny był stan zachowania jam posłupowych:

miąższość ich wypełniak wahała się od kilku (obiekt 3368) do 64 cm (obiekt 3480). Na powierzchni stanowiska w tej strefie oraz w warstwie kulturowej rejestrowano również materiał zabytkowy, m.in. kultury malickiej.

Licznie reprezentowaną kategorię stanowią jamy gospodarcze kultury łużyckiej. Wyeksplorowano 12 takich zabytków nieruchomych. Niewątpliwie do ciekawszych należał obiekt 3594 z licznym materiałem, m.in. ceramicznym (blisko 240 fragmentów). Wymiary obiektu wynosiły 184 × 146 cm, a miąższość osiągała 150 cm. Cennym nośnikiem informacji był również niewielki obiekt 3596 (o wymiarach 99 × 90 cm i głębokości 52 cm), w którym zarejestrowano fragment przedmiotu z brązu i kilkanaście fragmentów guzowej ceramiki kultury łużyckiej.

Z okresem lateńskim i wczesnym okresem rzymskim związanych jest 15 jam gospodarczych z bogatym spektrum źródeł ruchomych i częściowo zachowany obiekt słupowy 3743. Wymiary obiektów tej fazy wahają się od niewielkich (130 × 80 cm, głębokości 62 cm) do dużych (190 × 154 cm, głębokości 175 cm). Przekroje pionowe jam gospodarczych są najczęściej workowate i nieregularne.

Zabytki nieruchome związane ze schyłkiem wczesnego i samym początkiem późnego średniowiecza zajmowały dolne partie stoku i dno doliny rzeki Drawinki. Znajdujące się tu 3 duże jamy gospodarcze (obiekty 3701, 3709 i 3716) oraz 1 piec (obiekt 3686) stanowiły kontynuację wcześniej badanego kompleksu obiektów tej fazy zasiedlania stanowiska. Domniemany piec (obiekt 3686) z nielicznym materiałem ceramicznym posiadał bardzo czytelnie zachowany zarys spągu i północnej krawędzi wypełniaka. Wyznaczała go warstwa przepalonego lessu i polepy. Miąższość obiektu wynosiła 128 cm, a wymiary – 242 × 141 cm. Obiekt 3716 to duża jama zasobowa o owalnym rzucie, wymiarach 284 × 210 cm i regularnym, workowatym profilu o miąższości 271 cm. Znaleziono w nim m.in. denar krzyżowy, żelazne narzędzia oraz po kilkadziesiąt fragmentów ceramiki i kości. Wstępna analiza źródeł pozwala datować ten obiekt na koniec XII wieku.

We wschodniej części stanowiska wyróżnić można kilka stref zasiedlania. Najwyższe partie, tj. wypłaszczenie na szczycie kulminacji, zajęte zostało i w tej strefie przez osadnictwo kultur neolitycznych. Tuż poniżej krawędzi liczniej występowały obiekty kultury łużyckiej, którym w połowie stoku zaczęło towarzyszyć osadnictwo okresu lateńskiego i wczesnorzymskiego. Dolne partie stoku i dno doliny zdominowało osadnictwo tych ostatnich faz oraz z okresu średniowiecza. Procesy stokowe w znacznej mierze doprowadziły do zakłócenia

Ryc. 3. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Eksploracja obiektów pod fundamentami domu (fot. J. Okoński)

Fig. 3. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. The exploration of objects under foundations of the house (photo by J. Okoński)

Ryc. 4. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Obiekty w obrębie fundamentów domu (fot. J. Okoński)

Fig. 4. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Objects within the precincts of foundations of the house (photo by J. Okoński)

czytelności rozkładu źródeł ruchomych i nasiliły procesy redepozycyjne. Wprowadzenie w tej strefie głębokiej orki zniszczyło lub uszkodziło części stropowe obiektów.

Ostatnim etapem badań stanowiska w Zagórze była eksploracja fragmentu powierzchni zajmowanego przez dom przeznaczony do rozbiórki, w związku z budową autostrady A-4 oraz terenu lokalnych dróg, które likwidowano już w trakcie budowy autostrady. W obrębie niepodpiwniczonej części budynku, który przez kilka lat był bazą ekspedycji, zbadano liczne jamy, datowane głównie na młodszy okres przedrzymski i wczesny okres rzymski (Ryc. 3, 4). W obrębie fundamentów zbadana też została część jamy (obiekt 2564) zawierającej dużą ilość fragmentów celtyckiej ceramiki warsztatowej, w części o charakterze braków ceramicznych (Ryc.

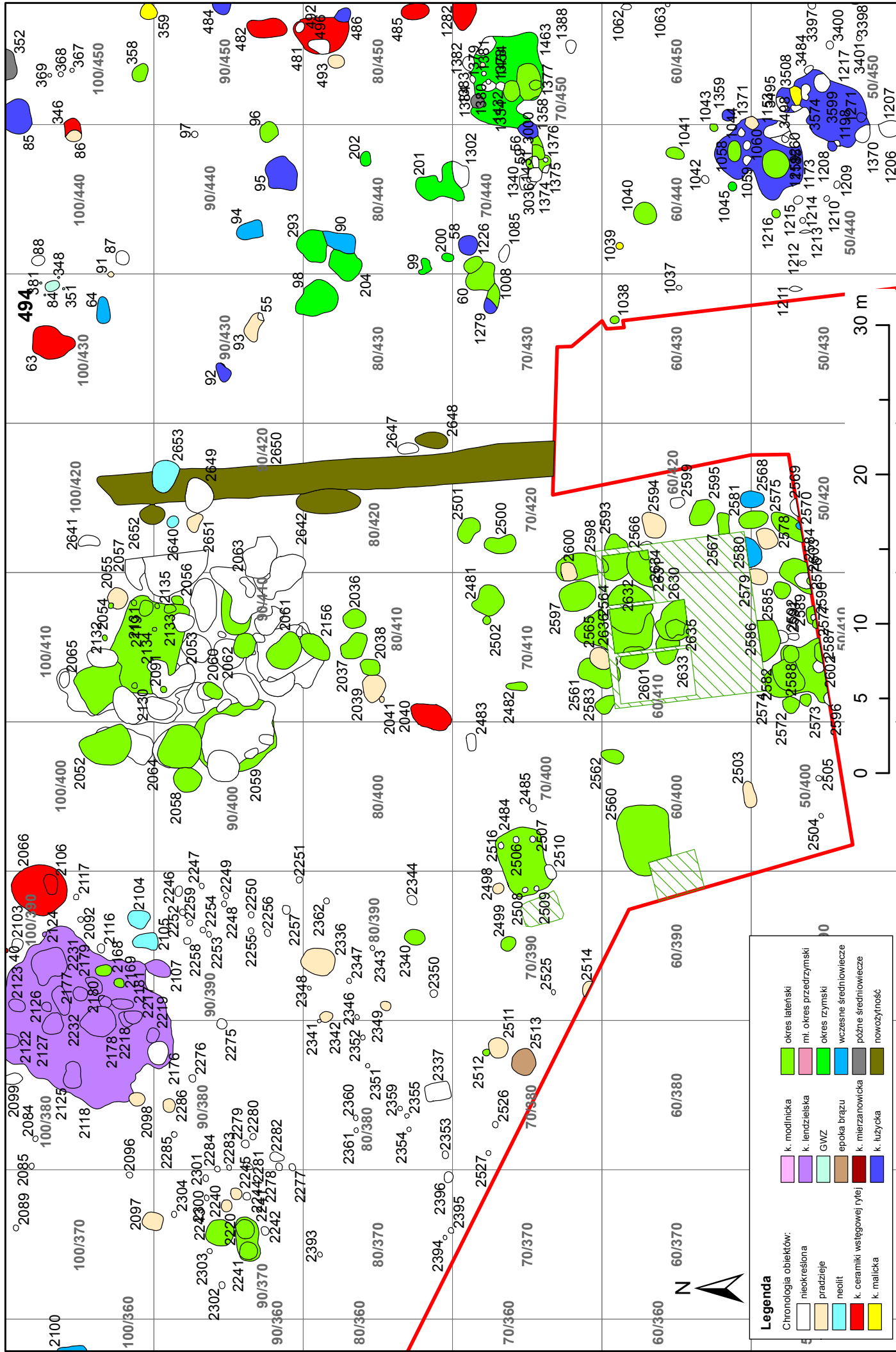
4). Wspominamy o tych pracach w celu potwierdzenia konieczności prowadzenia badań na terenach pozornie zniszczonych. Na terenach głównie lessowych, gdzie miąższość obiektów sięga 3-4 m, zachowały się one nawet pod współczesnymi, rzadko wcześniej korytowanymi drogami lub, jak pokazuje przykład Zagórze, budynkami fundamentowanymi na 1,2-1,4 m.

W centralnej części stanowiska (Ryc. 5, 6) zbadano powierzchnię ponad 36 arów, na której wyeksplorowano 225 zabytków nieruchomych. W tej liczbie mieszczą się m.in. 2 półziemianki, piec gospodarczy, wspomniana

Ryc. 5. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Fragment planu centralnej części stanowiska (rys. D. Bobak)

Fig. 5. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. A fragment of the plan of the central part of the site (drawing by D. Bobak)

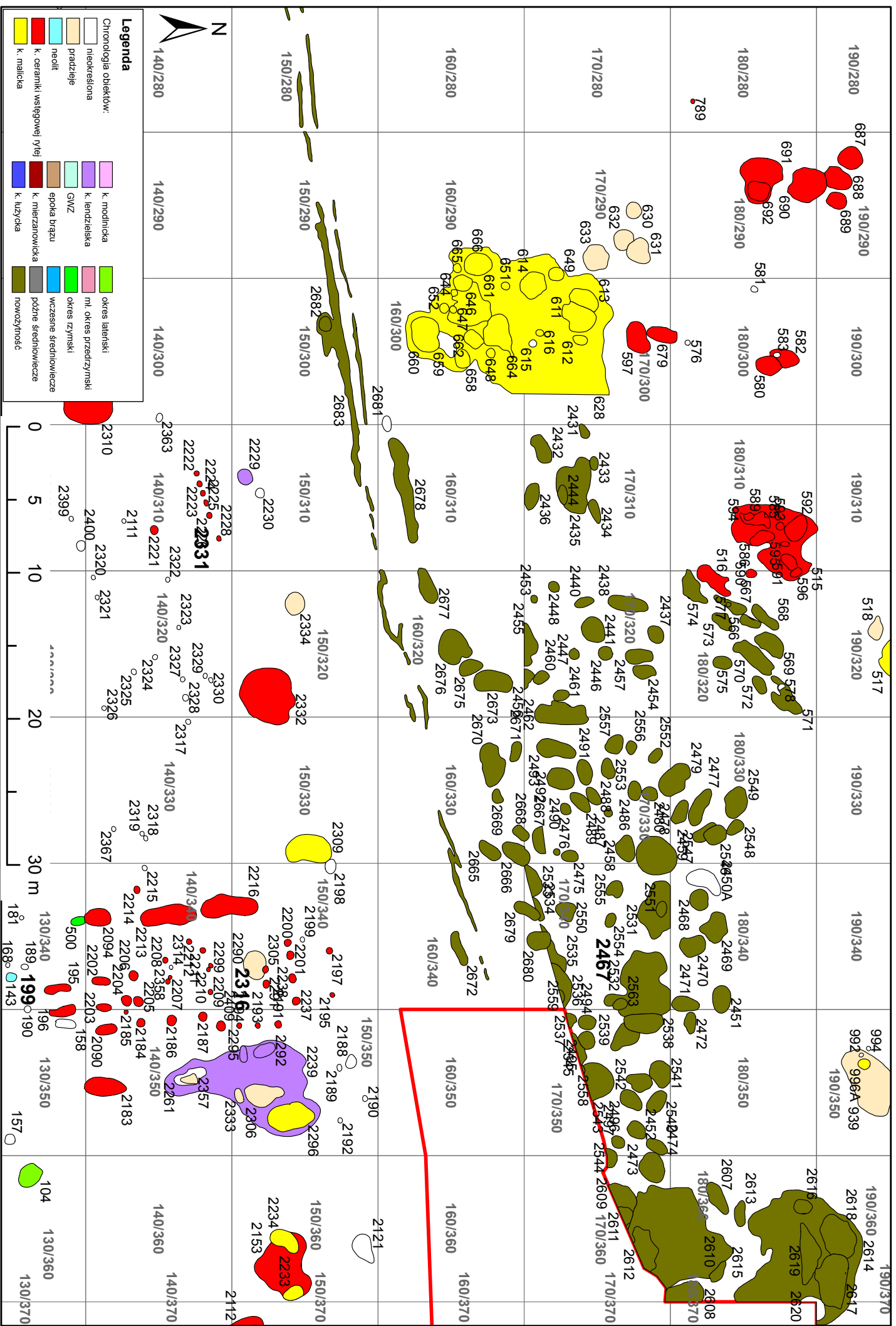
Legenda

Chronologia obiektów:

- nieokreślona
- pradziśle
- neolit
- k. ceramiki wstęgowej rylej
- k. malicka
- k. modnicka
- k. tendzielska
- GWZ
- epoka brązu
- k. miazanowicka
- k. luzycka

Chronologia obszarów:

- okres lateński
- ok. przedrzymski
- ok. rzymski
- wczesne średniowiecze
- późne średniowiecze
- nowożytność

Ryc. 6. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Fragment planu centralnej części stanowiska (rys. D. Bobak)

Fig. 6. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. A fragment of the plan of the central part of the site (drawing by D. Bobak)

jama 2564, będąca najprawdopodobniej jamą przypiecowa niezachowanego celtyckiego pieca garncarskiego, 2 glinianki (obiekty 2467 i 2614), ponad 120 jam zróżnicowanych funkcjonalnie i chronologicznie (od neolitu po XIII wiek), dolki posłupowe. W obrębie glinianek o chronologii późnośredniowiecznej i głównie nowożytniej wyeksplorowano liczne jamy gliniankowe, wyodrębniające się na różnych głębokościach, o zróżnicowanej wielkości, kształcie i miąższości wypełnisk (Ryc. 7-9).

Szczególnie interesujące były wyniki badań osady z okresu lateńskiego i rzymskiego. Zbadane w okresie sprawozdawczym w centralnej części stanowiska 2 półziemianki (obiekty 2484 i 2560) zostały odkryte w najniższej położonej jego części (Ryc. 5), w miejscu, gdzie brak było warstwy kulturowej, mogącej stanowić swiste zabezpieczenie ich reliktyw. W tej sytuacji stropowe powierzchnie obu tych obiektów zostały zniszczone w wyniku intensywnej uprawy na łagodnym stoku o ekspozycji południowej oraz niwelacji terenu, poprzedzającej budowę współczesnego domu i garażu. Obiekt 2560 dodatkowo uległ dewastacji przez budowę osadnika i przyłącza kanalizacyjnego. Okoliczności te należy uwzględnić m.in. przy ocenie stopnia kompletności zespołu zabytków pozyskanych w trakcie eksploracji tych bardzo interesujących obiektów. Zdecydowanie najciekawszym obiektem jest jama przypiecowa. Posiadała ona długość 6,5 m, zaś jej szerokość wynosiła blisko 5 m. Głębokość jamy sięgała 1,45 m. Bliższe informacje o obiektach tej fazy chronologicznej znajdują się w drugiej części niniejszej publikacji.

Interesującym, choć znacznie młodszym obiektem objętym badaniami w okresie sprawozdawczym jest rozległa glinianka (obiekt 2467). Jej maksymalne wymiary na poziomie po odhumusowaniu wynosiły około 36 × 21 m. Pozostałością wypełniska stropowej części glinianki była warstwa o charakterze zasypiskowym, zawierająca zróżnicowane chronologicznie zabytki. W warstwie tej obok wyrobów z krzemienia i obsydianu oraz ceramiki neolitycznej (występujących na złożu wtórnym, a pochodzących głównie z destrukcji stropowych części położonych w pobliżu glinianek malickich) występowały liczne fragmenty ceramiki późnośredniowiecznej i nowożytniej (do XVIII wieku). W spągu wypełniska z warstwy tej wyodrębniły się samodzielne wkoppy – jamy gliniankowe (Ryc. 6). W wyniku eksploracji

powstał sugestywny negatyw rozległego obiektu (Ryc. 8, 9). Czas funkcjonowania glinianki odnosić należy na okres od późnego średniowiecza po bliżej nieznaną fazę czasów nowożytnych. Znalezione w zasypiskach wkopów gliniankowych fragmenty ceramiki są datowane po XVIII wiek, wyznaczając już czas po funkcjonowaniu wybierzyk. Istnienie w czasach historycznych rozległej glinianki w sąsiedztwie drogi łączącej Staniątki i Zagórze może stanowić skuteczne wyjaśnienie genezy ukształtowania tego fragmentu powierzchni stanowiska. Łagodne nachylenie stoku w kierunku dna wąwozu, którym biegnie do dziś owa droga, powstało w wyniku wybierania gliny. Podkreślić trzeba, iż ten centralny fragment rozległego stanowiska musiał się charakteryzować obecnością szczególnie wartościowego surowca. W niewielkiej bowiem odległości od zbadanej w sezonie 2005 glinianki 2467 wyeksplorowano wcześniej kilka glinianek kultury malickiej (obiekty 515, 517, 723), gliniankę grupy pleszowskiej (obiekt 2118), wspomnianą już interesującą gliniankę z okresu lateńskiego (obiekt 2136). Na wschód od glinianki 2467 wyeksplorowano fragment kolejnej, również nowożytniej (obiekt 2614). Posiadała ona kształt zbliżony do owalu o wymiarach 16,5 × 12 m. Maksymalna głębokość wkopów w obrębie tej glinianki sięga 3,7 m od powierzchni współczesnej terenu.

W północno-zachodniej części stanowiska zbadano teren o powierzchni około 30 arów. Znajdował się on na dość stromym, północnym stoku lessowego cypla. Z okresem prahistorii w tej części stanowiska można łączyć kilkanaście dolków posłupowych, odkrytych w zachodniej części badanego obszaru oraz niewielkie ilości ceramiki, prawdopodobnie kultury łużyckiej. Większość terenu zajmował kompleks późnośredniowiecznych glinianek, który zniszczył zapewne ślady wcześniejszego osadnictwa pradziejowego. Największa glinianka, oznaczona jako obiekt 4163, położona była w najniższej partii badanego obszaru. Miała kształt nieregularnego prostokąta o wymiarach ok. 28 × 22 m i głębokość przekraczającą 2,5 m od dzisiejszego poziomu gruntu. Mniejsze 2 kompleksy glinianek znajdowały się w odległości kilku metrów na południe od niej. Oba miały kształt nieregularny. Mniejsza, oznaczona jako obiekt 4156, miała maksymalną średnicę ok. 13 m i głębokość 2 m, większa, oznaczona jako obiekt 4090 – średnicę ok. 19 m i głębokość 2,3 m. Poza wspomnianymi gliniankami zarejestrowano kilka mniejszych, kilkumetrowej średnicy, płytszych jam. W obrębie kompleksów glinianek widoczne było kilkadziesiąt mniejszych wkopów różnej wielkości, o kształcie nieregularnym, kolistym lub prostokątnym. W obrębie glinianek stwierdzono, poza wydobywaniem gliny, ślady innego

Ryc. 7. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Nowożytna glinianka, obiekt 2467 w trakcie eksploracji (fot. J. Okoński)

Fig. 7. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. A modern clay pit – object 2467 under exploration (photo by J. Okoński)

Ryc. 8. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Negatyw po eksploracji nowożytnej glinianki 2467 (fot. J. Okoński)

Fig. 8. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. The negative after the exploration of the modern clay pit 2467 (photo by J. Okoński)

rodzaju działalności ludzkiej. W wyższych warstwach wypełnisk znajdowano dość liczne kości zwierzęce, co może świadczyć o traktowaniu wybieżysk gliny po zaprzestaniu ich eksploatacji jako dołów odpadkowych.

W gliniankach 4163 oraz 4090 odkryto pozostałości wylepionych gliną palenisk. Jedno z nich (obiekt 4179, w obrębie pierwszej z wymienionych), zachowało się szczątkowo. Znajdowało się bezpośrednio na dnie jednego z najgłębszych wkopów gliniankowych, co oznacza, że użytkowano je współcześnie z okresem wybierania gliny. Drugie palenisko (obiekt 4175), dobrze zachowane w obrębie obiektu 4090, miało kształt zbliżony do prostokąta o wymiarach 160 x 140 cm. Zostało zbudowane ok. 50 cm nad dnem glinianki, a więc w okresie częściowego jej zasypania.

Niewątpliwie najciekawszym obiektem jest pochówek ludzki (obiekt 4121) z późnego średniowiecza, odkryty w centralnej części największej glinianki (Ryc. 10). Dobrze zachowany szkielet, zorientowany na osi zachód-wschód, ułożony był na plecach, z nogami podkurczonymi i ułożonymi na prawym boku. Ręce szkieletu stykały się nadgarstkami na wysokości bioder, co może sugerować, że przed śmiercią zostały skrepowane. Szkielet spoczywał niemal na dnie glinianki, jednak nieregularna jama grobowa była czytelna już na głębokości 170 cm od współczesnego poziomu gruntu, a więc ok. 30 cm nad poziomem odkrycia szkieletu. Wobec tego należy domniemywać, że ciało zostało złożone po upływie pewnego czasu od momentu ustania wydobywania gliny.

Materiał zabytkowy zalegający w gliniankach to głównie fragmenty ceramiki, cegieł i nieliczne metale. Spośród tych ostatnich na uwagę zasługuje nóż żelazny z rękojeścią wykonaną z kości i stopu miedzi. W niższych warstwach wypełniska znajdowana jest ceramika średniowieczna, datowana na XIV-XV wiek, w tym wysokiej jakości ceramika z zieloną polewą. W wyższych warstwach obecna jest ceramika i cegły nowożytne, datowane na XVI-XIX w. Wstępne obserwacje dotyczące stratygrafii zabytków ceramicznych pozwalają wnioskować, że wszystkie kompleksy glinianek oraz jedno z palenisk użytkowane były w późnym średniowieczu. Zapewne jeszcze w tym okresie, ale po częściowym zasypaniu wybieżysk, użytkowano drugie palenisko i dokonano nietypowego pochówku.

Ryc. 9. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Negatyw po eksploracji nowożytnej glinianki 2467 (fot. J. Okoński)

Fig. 9. Zagórze, site no. 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. The negative after the exploration of the modern clay pit 2467 (photo by J. Okoński)

▪ OSADNICTWO OKRESU LATEŃSKIEGO I RZYMSKIEGO

Stanowisko Zagórze 2 dostarczyło wielu cennych danych do studiów nad epoką żelaza. Jest to jedno z niewielu tego typu obiektów objętych badaniami szeroko-płaszczyznowymi, gdzie odkryto pełną sekwencję kultur datowanych od początku środkowego okresu lateńskiego aż po późny okres wpływów rzymskich.

Badania wykopaliskowe ujawniły ślady typowej, niewielkiej osady otwartej kultury lateńskiej, której przedstawiciele powszechnie utożsamia się z ludnością celtycką. Lokalizacja obiektów, które grupowały się w co najmniej 4 skupiska będące najprawdopodobniej pozostałościami osobnych zagród, wskazuje, iż wzmiankowana osada została tylko częściowo ujęta w południowym skraju pasa inwestycji. Natrafiono m.in. na relikty kilku typowych dla kultury lateńskiej półziemianek (m. in. obiekty 2484, 2560, 3045, 3294). Były to obiekty w planie zbliżone do czworokąta z zaokrąglonymi narożnikami, dłuższą osią zorientowane na linii wschód-zachód, z jamami posłupowymi umieszczonymi na ścianach szczytowych. Wbrew obiegowym opiniom nie były to budynki mieszkalne, ale raczej pomieszczenia o charakterze gospodarczym. Na terenach środkowej Europy Celtowie mieszkali prawdopodobnie w znacznie większych budynkach o konstrukcji słupowej, które rzadko zachowują się na osadach otwartych.

Materiał pozyskany z obiektów jednoznacznie wskazuje, że osadnictwo klasycznej kultury lateńskiej na stanowisku w Zagórzcu zamykało się w fazach LT C1-LT C2, co zgodnie z systematyką zaproponowaną przez R. Gebharda (1989) możemy korelować z odcinkiem czasowym między 260/250 a 125/115 rokiem przed Chrystusem. Do grupy najstarszych zespołów kultury lateńskiej należy zaliczyć obiekt 3314, z którego pozyskano m.in. fragment situli grafitowej z pasem zdobionym ornamentem stempelkowym (Ryc. 11:1). Naczynia tego typu pojawiały się już we wczesnym okresie lateńskim i były użytkowane aż do fazy LT C1, na co wskazują liczne przykłady z obszaru Moraw (Meduna 1980, 140). We wspomnianym obiekcie natrafiono także na fragment specyficznej misy z cylindryczną szyjką (Ryc. 11:4). Takie naczynia wytwarzane były na szeroką skalę w północnej części Kotliny Karpackiej, o czym świadczy duża ich liczba znana ze znalezisk grobowych (Ratimorská 1981; Hellebrandt 1999), a także znaleziska z osad (Szabó *et al.* 2007, tabl. XXXVII:12).

W obiekcie 1624 znaleziono fragment zapinki żelaznej o konstrukcji środkowolateńskiej, charakteryzującej się łukowatym kabłąkiem, z profilowaną, dosyć szeroką kłamrą spinającą nóżkę i 4-zwojową sprężyną

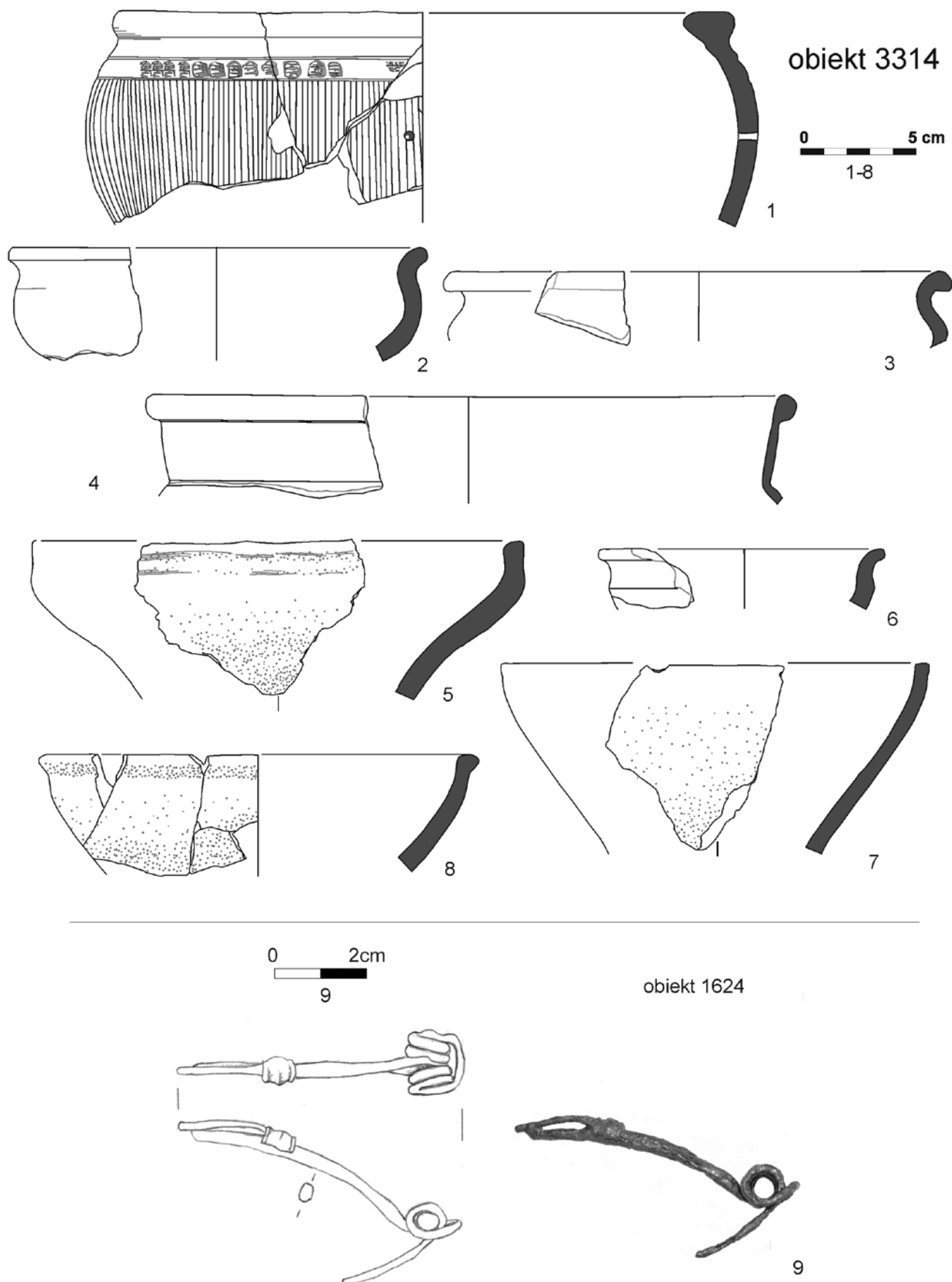

Ryc. 10. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Pochówek z późnego średniowiecza (fot. M. Bil)

Fig. 10. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodship. A burial from the late Middle Ages (photo by M. Bil)

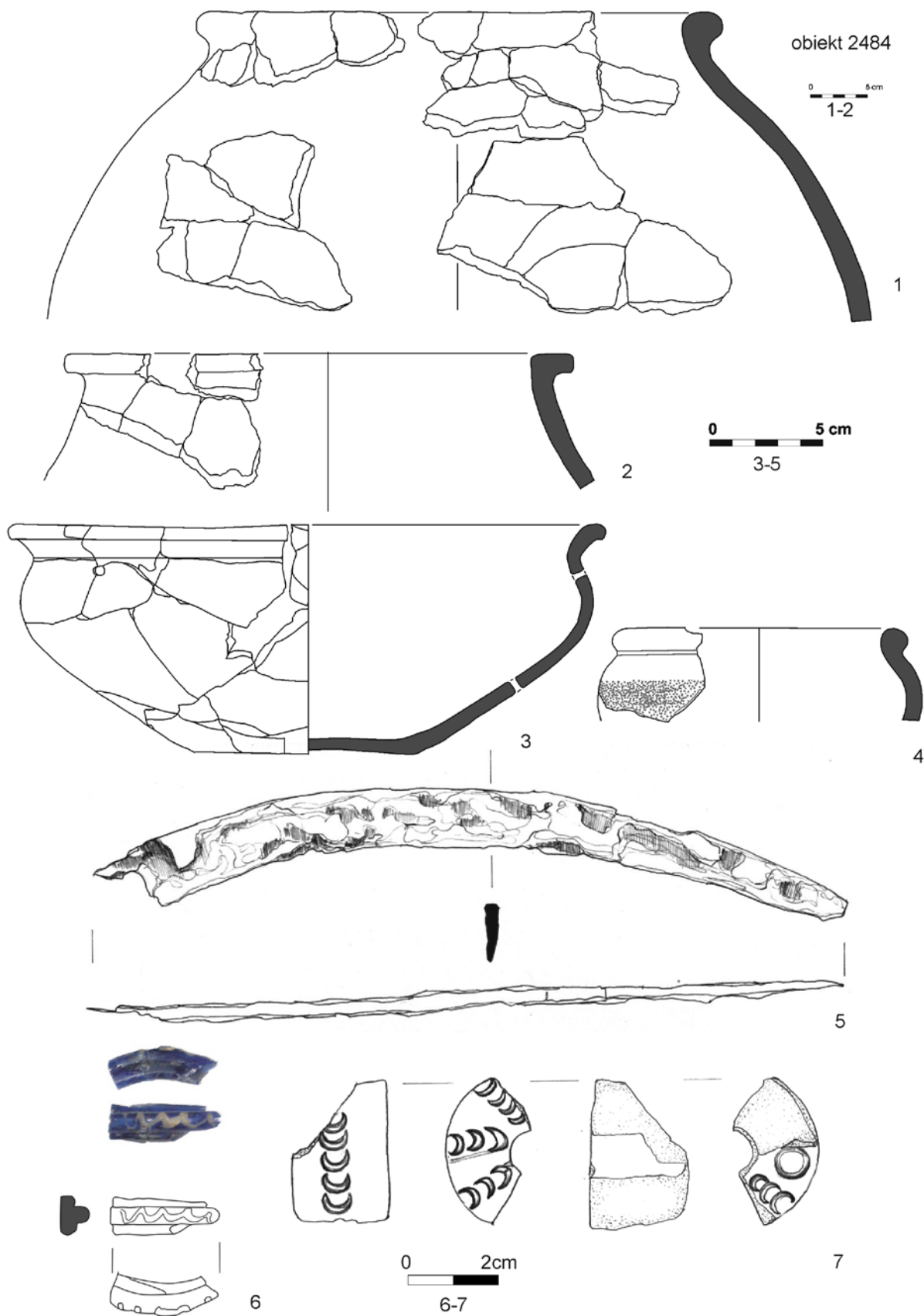
z zewnętrzną cięciwą (Ryc. 11:9). Zapinka ta to zapewne egzemplarz grupy 15 według Gerharda – jeden z najbardziej rozpowszechnionych typów w kulturze lateńskiej, znany z licznych zespołów grobowych (Gebhard 1989, ryc. 42:7-8), a także ze znalezisk osadowych, m.in. z Moraw (Meduna 1980, 113, tabl. 13:1; 19:5; 39:5; 117:6), ze Słowacji (Pieta 2008, ryc. 13:5) czy z Bawarii (Gebhard 1991, tabl. 20-22). Wzmiankowane fibule uważane są powszechnie za jeden z głównych wyznaczników fazy LT C1 (Polenz 1971, 32-34), ale pierwsze zapinki tego typu pojawiają się już fazie LT B2, kiedy to występują w grobach z przedmiotami zdobionymi w stylu płastycznym, typowymi dla 5 horyzontu płaskich cmentarzysk (Gebhard 1989, 118, ryc. 45; Gebhard 1991, 80-81).

Na osadzie w Zagórzcu obiektem, który dostarczył precyzyjnych datowników jest półziemianka 2484. Znaleziono w niej fragment bransolety z niebieskiego szkła (Ryc. 12:6), która reprezentuje wydzieloną przez M. Karwowskiego grupę 6d, wyróżniając się

Ryc. 11. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki kultury lateńskiej. Ceramika z obiektu 3314: (1-4) wykonana na kole; (5-8) ręcznie lepiona. Żelazna zapinka (9) z obiektu 1624 (rys. J. Tarchała, P. Dulęba, fot. P. Dulęba)

Fig. 11. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the La Tène culture. Ceramic ware from the object 3314: (1-4) made on a wheel; (5-8) hand-made. An iron clasp (9) from the object 1624 (drawing by J. Tarchała, P. Dulęba, photo by P. Dulęba)

Ryc. 12. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki kultury lateńskiej z obiektu 2484: (1-2) ceramika ręcznie lepiona; (3-4) ceramika wykonana na kole; (5) żelazny półkosek; (6) szklana bransoleta; (7) przęślik ceramiczny (rys. J. Tarchała, P. Dulęba, fot. P. Dulęba)

Fig. 12. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the La Tène culture from the object 2484: (1-2) hand-made ceramic ware; (3-4) ceramic ware made on a wheel; (5) an iron crude scythe; (6) an iron bracelet; (7) a ceramic spindle whorl (drawing by J. Tarchała, P. Dulęba, photo by P. Dulęba)

wąskim i wysokim żebrem środkowym oraz zdobieniem w postaci ornamentu zygzakowego wykonanego z opakowego szkła w kolorze białym (Karwowski 2004, 23). Okazy tego typu znane są z pobliskiego Podłęża (Dzięgielewska, Dzięgielewski 2008, 57, oraz z Krakowa-Pleszowa (Poleska 2006, ryc. 21:8, 13). Chronologię wspomnianych bransolet, znanych z obszaru dzisiejszej Austrii, ustalono, głównie na podstawie podobieństw stylistycznych, na fazy LT C1b-LT C2 (Karwowski 2004, 77, ryc. 25). Na inwentarz ceramiczny z obiektu 2484 składały się typowe formy środkowo-lateńskie, m.in. wykonana na kole misa esowata i situla grafitowa (Ryc. 12:3, 4) oraz 2 okazy ręcznie lepionych naczyń zasobowych (Ryc. 12:1, 2), które przed okresem późnolateńskim są spotykane niezmiernie rzadko. W wypełniku prezentowanego obiektu znaleziono ponadto nietypowy, cylindryczny przęślik ceramiczny, zdobiony stempelkami w kształcie niewielkich półksiężyców (Ryc. 12:7), a także żelazny półkosek (Ryc. 12:5).

Z fazą LT C2 należy zapewne wiązać chronologię obiektu 2560. Formy situl grafitowych w nim znalezionych (Ryc. 13:1, 3-5) pozbawione są cech typowych dla form z LT C1 i wcześniejszych faz. Pochodzący z tego obiektu całkowicie zachowany puchar na pełnej nóżce (Ryc. 13:2) to forma długotrwała, która w chronologii osad morawskich jest typowa dla 4 i 5 horyzontu (Meduna 1980, ryc. 19:17; 20:9). Ceramika ręcznie lepiona reprezentuje zestaw typowych form, w których dominują misy stożkowate i półkuliste oraz garnki beczułkowate i esowate (Ryc. 14).

Warto nadmienić, że relatywnie duży procent zarówno naczyń wykonanych przy pomocy koła garncarskiego (Ryc. 11:1; 12:3; 13:5), jak i naczyń ręcznie lepionych (Ryc. 14:5), nosi ślady napraw, o czym świadczą liczne otwory i znajdujące się w nich pozostałości skorodowanych żelaznych nitów i sztabek, które spajały pęknięcia.

O wadze znalezisk kultury lateńskiej, pozyskanych w trakcie badań w Zagórzcu, najdobitniej świadczy fakt, iż w chwili obecnej jest jednym z zaledwie 8 stanowisk, na których przebadano metodami wykopaliskowymi obiekty osadowe, z ogólnej liczby ok. 170 stanowisk znanych głównie z badań powierzchniowych przeprowadzonych na terytorium zachodniej Małopolski.

Najlepiej udokumentowanym na stanowisku 2 w Zagórzcu epizodem osadniczym z epoki żelaza jest okres funkcjonowania rozległej osady grupy tynieckiej, której osadnictwo według obecnych ustaleń należy datować na okres późnolateński i początek okresu wpływów rzymskich (Dulęba 2009, 23-27).

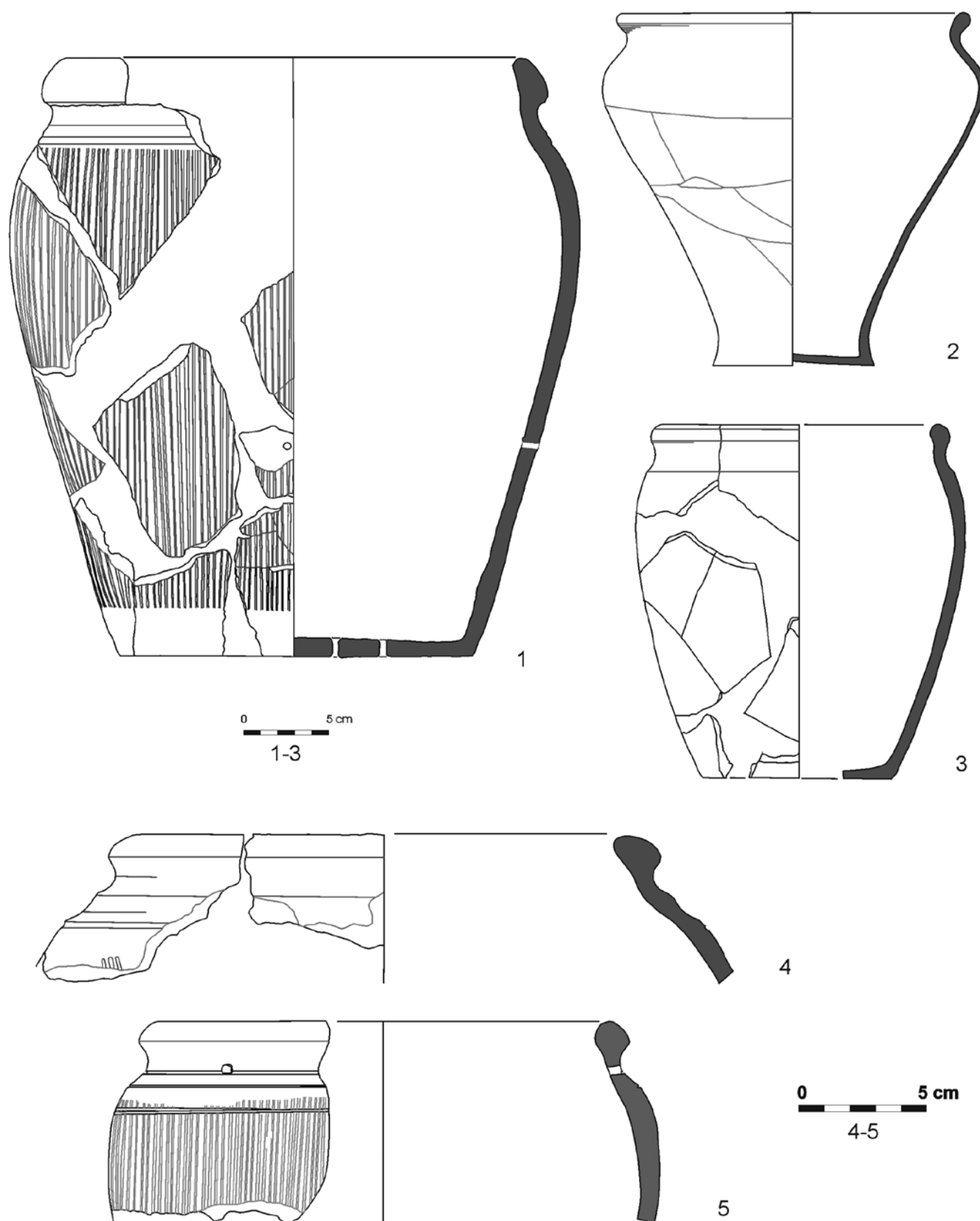
Po załamaniu się osadnictwa kultury lateńskiej, co nastąpiło prawdopodobnie na przełomie faz LT C2 i LT

D1, na rozległych obszarach zachodniej Małopolskich pojawiła się stosunkowo liczna i ekspansywna społeczność kultury przeworskiej. Na osadzie w Zagórzcu zarejestrowano obiekty osadowe (np. 98, 2236, 3046), w których dominowała ceramika kultury przeworskiej reprezentująca cechy tzw. starszego stylu ceramicznego (Ryc. 15), datowanego aż do końca fazy A2 (Dąbrowska 1988, 30) odpowiadającej generalnie LT D1 w systematyce kultury lateńskiej. Zabytkom tym niekiedy towarzyszyła niewielka liczba naczyń grafitowych kultury lateńskiej, w tym egzemplarz specyficznej situli z „gzym-sowatym” wylewem (Ryc. 15:4), formy typowej głównie dla okresu późnolateńskiego (Meduna 1980, 69).

Specyfiką grupy tynieckiej jest jej multietniczny charakter, na który złożyły się cechy kultury materialnej typowej dla germańskiej ludności kultury przeworskiej oraz celto-dackiej społeczności, która przybyła do Małopolski najpewniej z obszaru północnej części Kotliny Karpackiej jeszcze w fazie LT D1. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż załamanie się osadnictwa grupy tynieckiej nastąpiło równocześnie z tzw. horyzontem katastrofy zarejestrowanym na umocnionych osadach kultury puchowskiej (Pieta 1982, 162; Woźniak 1986, 18). Liczne materiały z badań w Zagórzcu wskazują na zasadność tej hipotezy.

Liczne obiekty (konstrukcje słupowe, półziemianki, jamy zasobowe, paleniska) potwierdzają rozległe osadnictwo grupy tynieckiej, które zajęło głównie południowo-wschodnią (niższą) część stanowiska objętą pasem inwestycji. Półziemianki z materiałem grupy tynieckiej wznoszone były według wzorów celtyckich; kształtem i konstrukcją niczym nie różnią się od opisywanych wyżej analogicznych obiektów z środkowego okresu lateńskiego. Jednym z najciekawszych obiektów, które należy wiązać z prezentowaną fazą zasiedlenia jest obiekt 2564, który stanowi najprawdopodobniej relikwiny jamy przypiecowej. Niestety, został on częściowo zniszczony przez fundamenty współczesnego domu, które także prawdopodobnie całkowicie zniszczyły komorę domniemanego pieca garncarskiego. W wypełniku obiektu 2564 znaleziono około 1500 fragmentów naczyń, w tym ponad 950 fragmentów celtyckiej ceramiki malowanej. Wiele fragmentów ceramiki warsztatowej ze wspomnianego obiektu nosiło ewidentne cechy odpadów produkcyjnych.

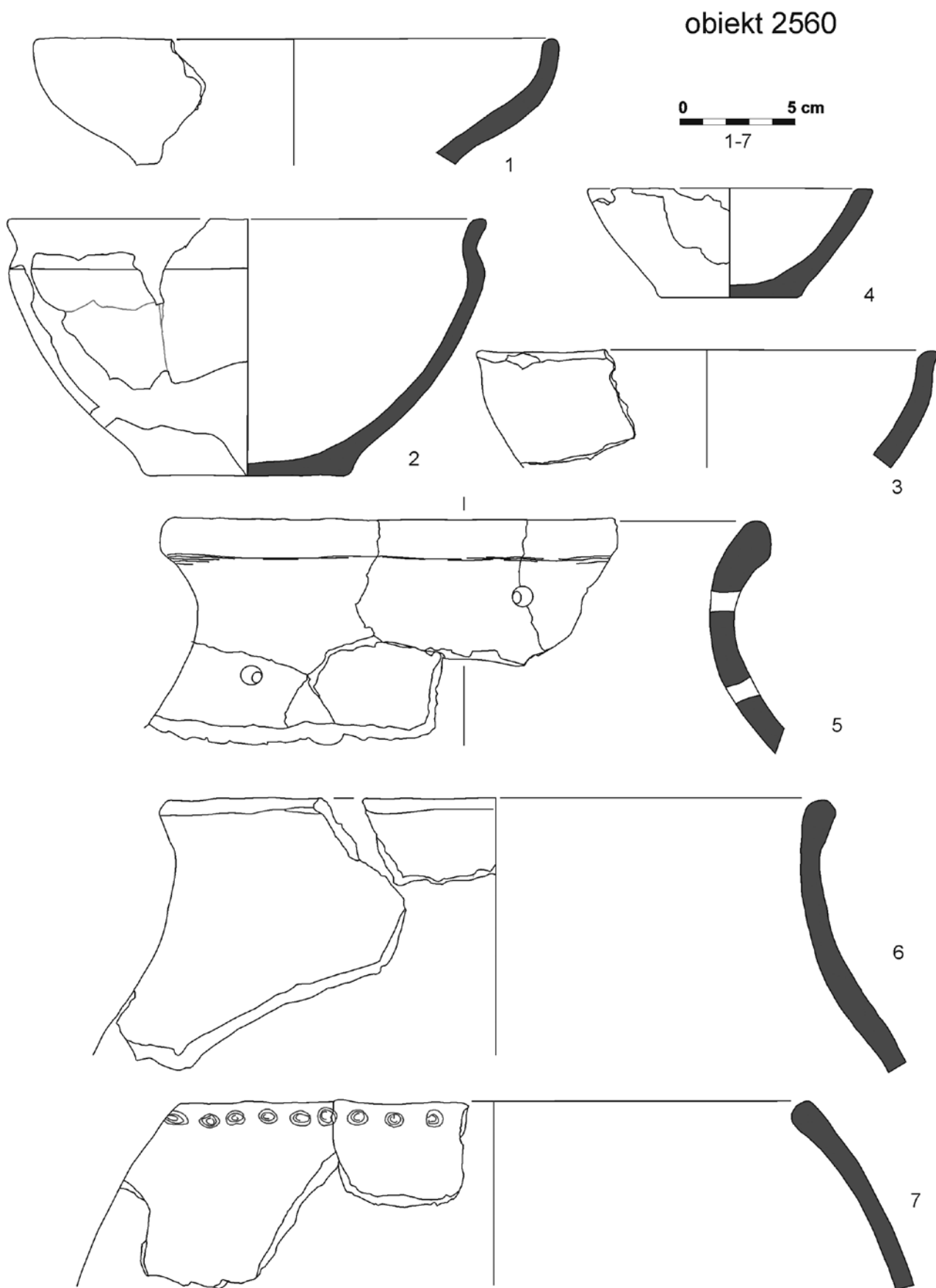
Ceramika malowana na osadzie w Zagórzcu występuje w większości obiektów grupy tynieckiej. Są to głównie naczynia typowe dla jej młodszego horyzontu, którego przewodnią formą jest misa typu Roanne (Maier 1970, 101). Największą grupę okazów reprezentują flaszki i wazy, rzadziej pojawiały się misy oraz puchary na

obiekt 2560

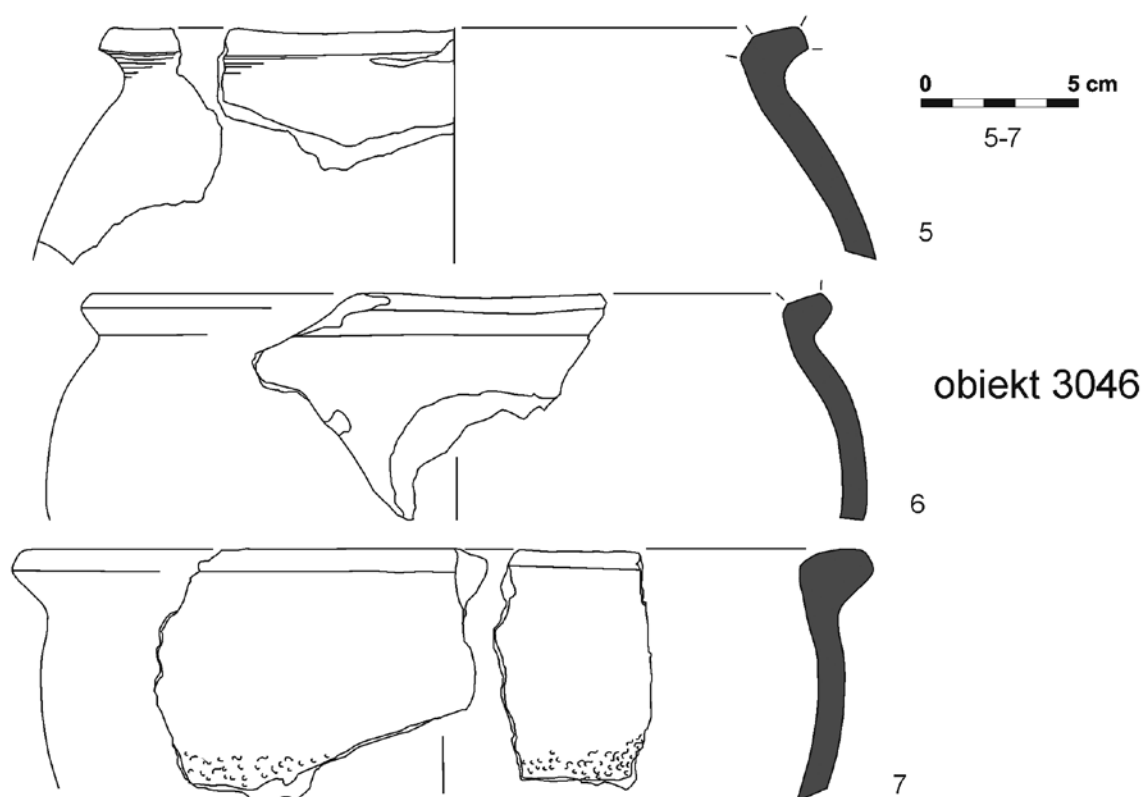
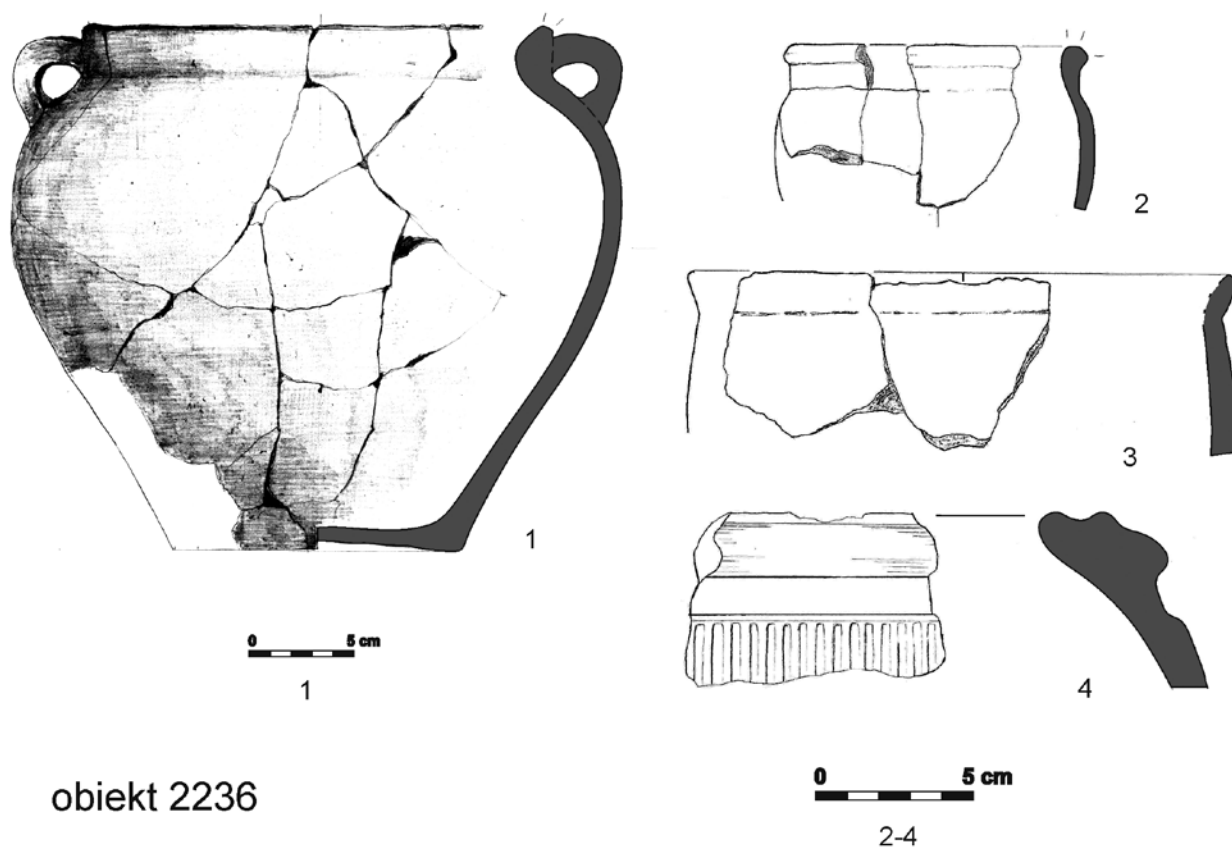
Ryc. 13. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki kultury lateńskiej z obiektu 2560: (1-5) ceramika wykonana na kole (rys. J. Tarchała, P. Dulęba)

Fig. 13. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the La Tène culture from the object 2560: (1-5) ceramic ware made on a wheel (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba)

Ryc. 14. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki kultury lateńskiej z obiektu 2560: (1-7) ceramika ręcznie lepiona (rys. J. Tarchała, P. Dulęba)

Fig. 14. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the La Tène Culture from the object 2560: (1-7) hand-made ceramic ware (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba)

Ryc. 15. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki z późnego okresu lateńskiego. Z obiektu 2236: (1-3) ceramika ręcznie lepiona; (4) ceramika wykonana na kole. Z obiektu 3046: (5-7) ceramika ręcznie lepiona (rys. J. Tarchała, P. Dulęba)

Fig. 15. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments from the late La Tène period. From the object 2236: (1-3) hand-made ceramic ware; (4-8) ceramic ware made on a wheel. From the object 3046: (5-7) hand-made ceramic ware (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba)

pełnej stopce (Ryc. 16:1-7). W odróżnieniu od osad znajdujących się po drugiej stronie Wisły (stanowiska: Kraków-Mogiła 1, Kraków-Krzesławice 41, Kraków-Pleszów 17-20) naczynia malowane ornamentyką geometryczną wykonaną czarną farbą występują jedynie sporadycznie. Zdecydowana większość dekorowana była jedynie białymi, czerwonymi i rzadziej szarymi poziomymi pasami malatury. Są też naczynia w całości pokryte czerwoną farbą (Ryc. 16:7; 17:1). Pojawiają się także naczynia wykonane w podobnej technologii (wypał w atmosferze utleniającej, dwubarwny przełom, wyjątkowo cienkie ścianki – grubości 3-4 mm), pozabawione malatury i zdobione wyłącznie ornamentami rytmicznymi i polerowanymi (Ryc. 16:3). W Zagórzcu znaleziono także liczną serię późnolateńskich naczyń zasobowych określanych jako *dolia* (Ryc. 17:2), które znane są także z innych osad grupy tynieckiej (Woźniak 2001). Wspomniane wyżej cechy wskazują na wyraźne podobieństwo między warsztatem garncarskim w Zagórzcu i warsztatem garncarskim w pobliskim Podłężu, zlokalizowanym na stanowisku 1 (Woźniak 1990). Oprócz ceramiki warsztatowej w obiektach dominuje ceramika ręcznie lepiąca o cechach tzw. „młodszego stylu ceramicznego” kultury przeworskiej oraz formy charakterystyczne dla późnolateńskiego osadnictwa celto-dackiego z obszaru Kotliny Karpackiej (Ryc. 17:3-8).

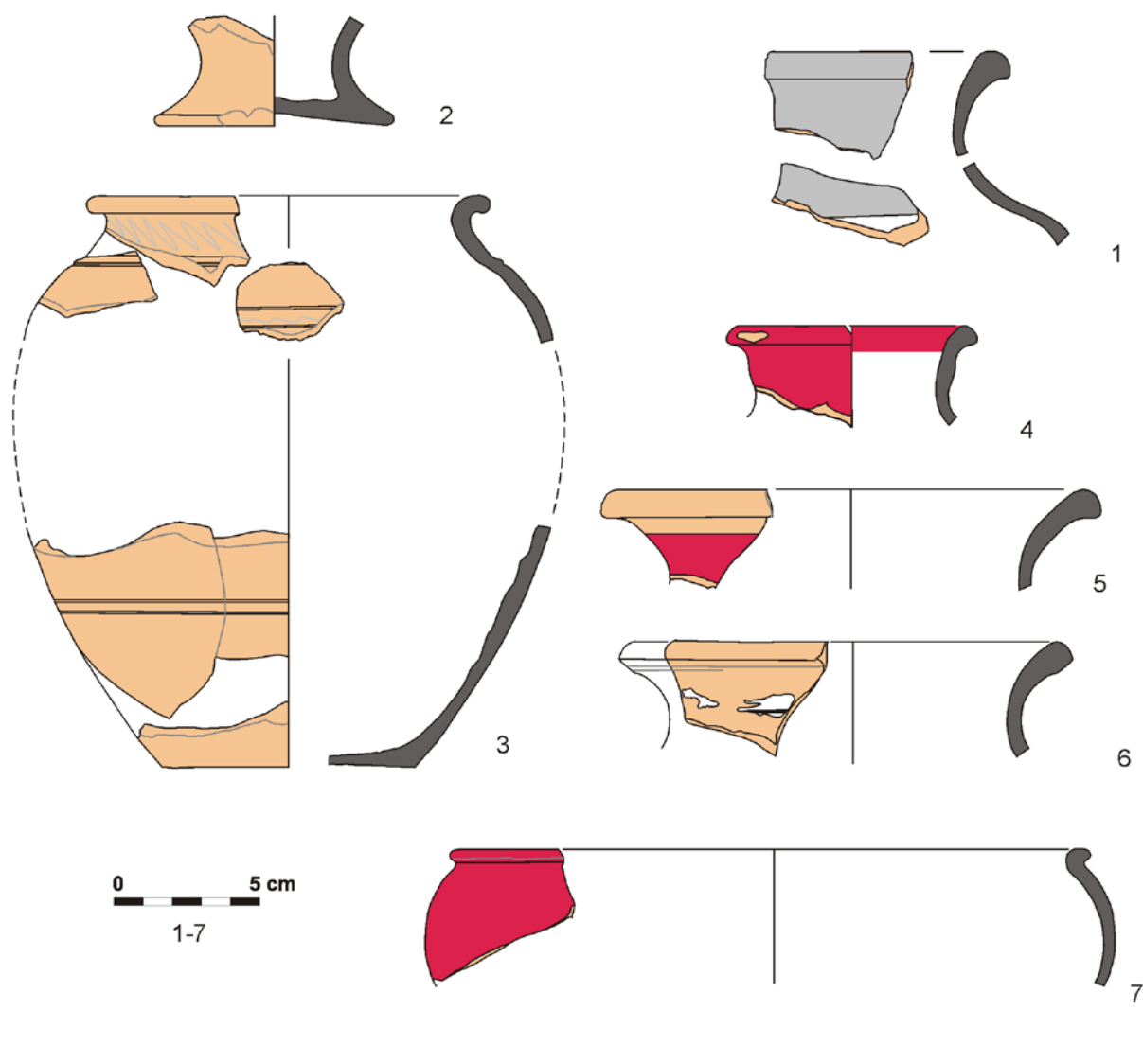
Z Zagórzca znane są również zabytki metalowe, które pozwalają uściślić datowanie lokalnego osadnictwa grupy tynieckiej. W obiekcie 3147 znaleziono fragment brązowej zapinki typu A18a (Ryc. 16:9). Wspomniany zabytek charakteryzuje się konstrukcją późnolateńską oraz specyficznym wgłębieniem na kabłąku, co pozwala zaliczyć go w poczet egzemplarzy wariantu Altenburg według T. Völlinga (1994). Analogiczne zapinki znane są z podkrakowskich osad grupy tynieckiej (Poleska 2006, 148). Na macierzystych terenach osadnictwa celtyckiego (wschodnia część Alp – Noricum) wspomniane zabytki datowane są na wczesny i środkowy okres panowania cesarza Augusta (Demetz 1999, 122), a na obszarach środkowej Europy występują generalnie w 2 połowie I wieku przed Chrystusem. Egzemplarze typu A18a są współczesne horyzontowi występowania żelaznych zapinek z charakterystycznie wygiętym kabłąkiem (*Geschweifefibeln*). Okaz z Zagórzca należy zatem datować na fazę LT D2 (według systematyki R. Gebharda). Z warstwy akumulacyjnej na arze 100/410 pozyskano zachowaną częściowo, brązową zapinkę typu A67. Jest to również import ze strefy wschodnioalpejskiej. Drugorzędne cechy stylistyczne pozwalają zaliczyć wspomniany okaz do form starszych (wariant A67a), datowanych na stadium B1a okresu

wpływów rzymskich (Demetz 1999, 128; Droberjar 1999, 141). Wzmiankowany odcinek czasowy korelowany jest z horyzontem istnienia w Kotlinie Czeskiej tzw. państwa Marboda, kiedy to zabytki metalowe wykonane w stylu norycko-pannońskim rozprzestrzeniają się po całym środkowoeuropejskim Barbaricum. Zapinki A67 a znane są z terenów kultury przeworskiej oraz z osad kultury puchowskiej (Pieta 2008). Analogiczny okaz znany jest także z badań na stanowisku 11 w pobliskiej Wieliczce (Reguła 1967, ryc. 6:e).

Kolejny epizod osadniczy zarejestrowany w Zagórzcu, datowany na wczesne fazy okresu wpływów rzymskich, wskazuje na funkcjonowanie osady kultury puchowskiej. Osadnictwo wspomnianej jednostki istniało na południowym brzegu Wisły, na obszarze Bramy Krakowskiej i Pogórza Wielickiego, aż do początków okresu późnorzymskiego (Madyda-Legutko 1996, 51; Lasota, Pawlikowski 2009, ryc. 7). Kultura materialna przedstawicieli owej jednostki taksonomicznej wskazuje na wiele istotnych podobieństw z grupą tyniecką. Niejednokrotnie bardzo trudno dokładnie rozróżnić mniej charakterystyczne zespoły z obu wspomnianych horyzontów osadniczych. Dużej serii materiałów dostarczył obiekt 2053 (Ryc. 18:1-5), będący reliktem półziemianki. Ceramika kultury puchowskiej z wczesnych faz okresu wpływów rzymskich pozyskana na stanowisku 2 w Zagórzcu wykazuje na pewne cechy oddziaływań tradycji garncarskiej kultury przeworskiej (tzw. ceramika czerniona – polerowana i grafitowana powierzchnia, formy ostro profilowane), jednak zdecydowaną większość inwentarzy obiektów stanowią naczynia ręcznie lepiące, wypalone w atmosferze utleniającej, ze średnią lub dużą ilością szamotu lub szamotu zmieszanego z tłuczniem mineralnym w masie ceramicznej. Pojawia się też ornamentyka plastyczna (np. guzy), tak typowa dla strefy Kotliny Karpackiej (Ryc. 18:2, 4).

Bardziej precyzyjne określenie chronologii wzmiankowanej fazy osadniczej może wskazywać brązowa zapinka o konstrukcji dwudzielnej, znaleziona w warstwie akumulacyjnej na arze 30/370 (Ryc. 18:6). Zabytek ten reprezentuje stosunkowo rzadko występujący typ A70 (1 seria IV grupy – tzw. zapinki silnie profilowane), którego egzemplarze znajdowane były głównie na obszarze współczesnej Austrii i Węgier (Almgren 1923, 37). Wspomniane zapinki, co można określić na podstawie cech stylistycznych, to wytwory warsztatów norycko-pannońskich. Silnie profilowane zapinki z pełną pochewką pojawiają się na terenach naddunajskich (rzymskie *castella* nad Dunajem) już za panowania Flawiuszy, ale formy rozwinięte o konstrukcji dwudzielnej datowane są przeważnie na II wiek po Chrystusie (Almgren

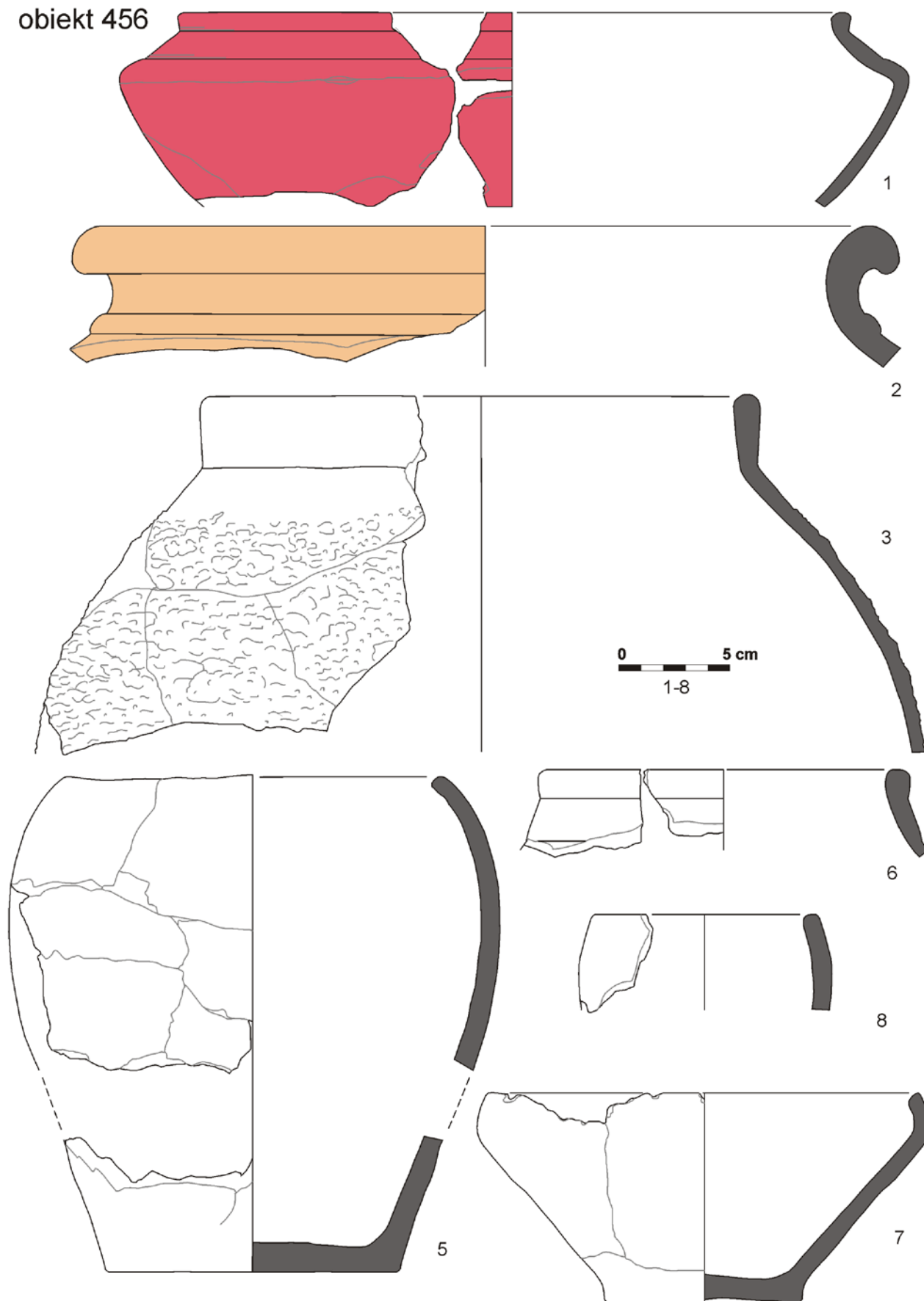

Ryc. 16. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Wybór zabytków z obiektów i warstw akumulacyjnych: (1-7) ceramika wykonana na kole; (8-9) brązowe zapinki (rys. J. Tarchała, P. Dulęba, fot. P. Dulęba)

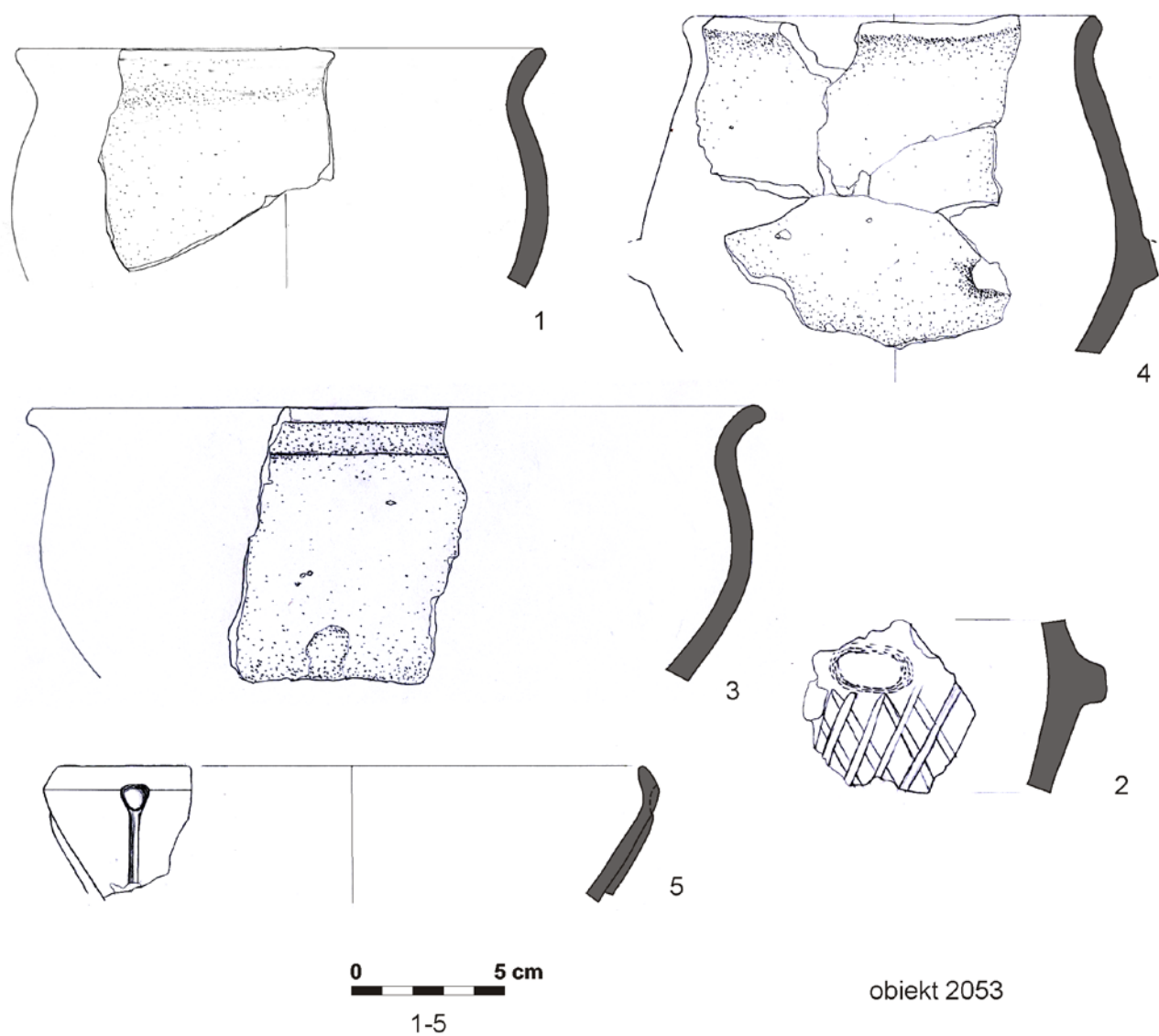
Fig. 16. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. A selection of monuments from objects and accumulative layers: (1-7) ceramic ware made on a wheel; (8-9) bronze clasps (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba, photo by P. Dulęba)

obiekt 456

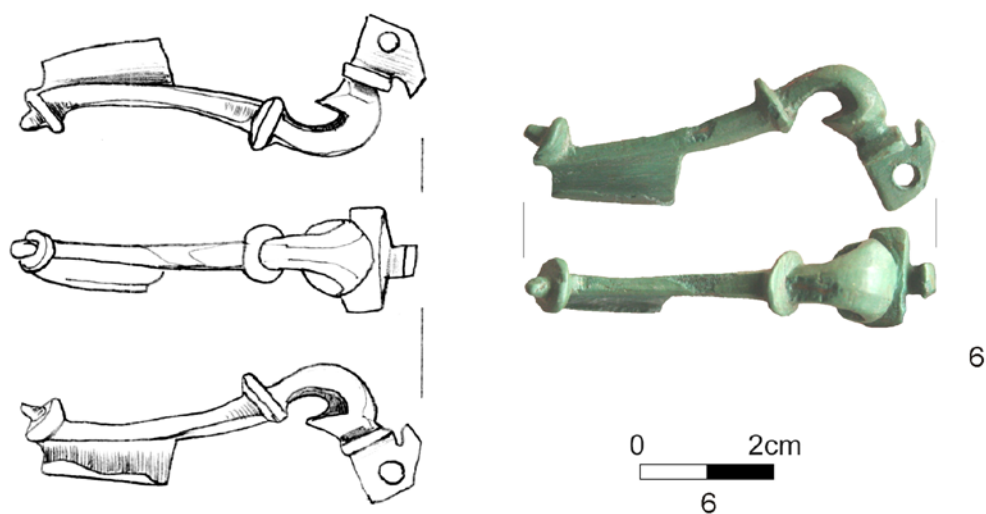

Ryc. 17. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki grupy tynieckiej z obiektu 456: (1-2) ceramika wykonana na kole; (3-8) ceramika ręcznie lepiona (rys. J. Tarchała, P. Dulęba)

Fig. 17. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the Tyniec group from the object 456: (1-2) ceramic ware made on a wheel; (3-8) hand-made ceramic ware (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba)

ar 90/370

Ryc. 18. Zagórze, stan. 2, gm. Niepołomice, woj. małopolskie. Zabytki kultury puchowskiej: (1-5) ceramika ręcznie lepiona z obiektu 2053; (6) brązowa zapinka z ara 90/370 (rys. J. Tarchała, P. Dulęba, fot. P. Dulęba)

Fig. 18. Zagórze, site 2, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship. Monuments of the Puchov culture: (1-5) hand-made ceramic ware from the object 2053; (6) a bronze clasp from are 90/370 (drawing by J. Tarchała and P. Dulęba, photo by P. Dulęba)

1923, 37). Analogiczne zapinki z obszaru Moraw datowane są na początek i I połowę II wieku po Chrystusie (Peškař 1972, 79, tabl. 11:5, 6), czyli na odcinek czasowy zsynchronizowany z fazą B2 według systematyki H. J. Eggersa.

Najmłodszy epizod osadniczy epoki żelaza związany jest z kulturą przeworską, datowaną ramowo na późny okres wpływów rzymskich i wczesną fazę okresu wędrówek ludów. Materiały kultury przeworskiej to prawie wyłącznie znaleziska ceramiki z warstw akumulacyjnych. Jest to typowa dla tego okresu ceramika warsztatowa, wytwarzana według dwóch odmiennych technologii: tzw. „siwa gładka” (wypał w atmosferze redukcyjnej, brak intencjonalnej domieszki w masie ceramicznej) oraz tzw. „siwa szorstka” (wypał w atmosferze redukcyjnej, duża ilość mineralnej domieszki w masie ceramicznej). Ceramika z osady w Zagórze znajduje wiele dobrych analogii formalnych pośród licznych materiałów z osad produkcyjnych w okolicach Krakowa (Dobrzańska 2008) oraz z dużej osady w Jakuszowicach (Rodzińska-Nowak 2006), różni się

jednak zasadniczo szczegółami wykonania i surowcem, którego zastosowanie jest prawdopodobnie przyczyną jej słabego stanu zachowania (bardzo silnie zerodowane powierzchni). W części zachodniej osady zlokalizowano skupisko typowych dla tego okresu naczyń zasobowych, wykonanych przy pomocy koła garncarskiego – tzw. *Krausengefässe*. Są to formy garnków z krzywym wylewem, wyróżniające się bardzo dużymi rozmiarami oraz specyficzną technologią (wypał w atmosferze utleniającej, duża ilość gruboziarnistego tłucznia w masie ceramicznej, relatywnie duża grubość ścianek). Ceramika warsztatowa kultury przeworskiej na obszarze Małopolski, na co wskazują nowsze odkrycia, była produkowana już od początków okresu późnorzymskiego (Okoński 2000, 150-151; Dobrzańska 2008, 188).

Trudno zinterpretować brak ewidentnych obiektów datowanych na okres późnorzymski w stosunku do licznej serii ceramiki z warstw. Być może obszar stanowiska objęty badaniami odsłonił jedynie jakąś trudną do sprecyzowania strefę użytkową, związaną z osadą znajdującą się prawdopodobnie w pobliżu.

Bibliografia

- Almgren O. 1923. *Studien über Nordeuropäische Fibelformen* (= *Mannus-Bibliothek* 32). Leipzig.
- Chmielewski B., Okoński J., Suchorska-Rola M. 2006. Sprawozdanie z ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku 2 w Zagórze, gm. Niepołomice w latach 2003-2004. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*), *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 597-612.
- Dąbrowska T. 1988. *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*. Warszawa.
- Demetz S. 1999. *Fibeln der Spätlatène- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern*. Rahden/Westf.
- Dobrzańska H. 2008. Zagadnienie dużych ośrodków produkcji ceramiki szarej w środkowoeuropejskim Barbaricum: przypadek Zofipola k. Krakowa. W: A. Błażejowski (red.), *Ceramika warsztatowa w środkowoeuropejskim Barbaricum*. Wrocław, 175-203.
- Droberjar E. 1999. *Dobřichov-Piňhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen* (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs) (= *Fontes Archaeologici Pragenses* 23). Praha.
- Dulęba P. 2009. Przemiany kulturowe w Zachodniej Małopolsce w okresie od III do I wieku przed Chr. Przyczynki do kontaktów między Celtami a Germanami. W: M. Karwowski, E. Droberjar (red.), *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim* (= *Collectio Archaeologica Ressoiviensis* 13). Rzeszów, 363-374.
- Wowski, E. Droberjar (red.), *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim* (= *Collectio Archaeologica Ressoiviensis* 13). Rzeszów, 11-35.
- Dzięgielewska M., Dzięgielewski K. 2008. Na rubieżach celtyckiego świata. *Alma Mater* 99, 55-60.
- Gebhard R. 1989. *Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching* (= *Ausgrabungen in Manching* 11). Stuttgart.
- Gebhard R. 1991. *Die Fibeln aus dem Oppidum von Manching* (= *Ausgrabungen in Manching* 14). Stuttgart.
- Hellebrandt M. 1999. Celtic Finds from Northern Hungary. W: T. Kovács, E. Petres, M. Szabó (red.), *Corpus of Celtic Finds in Hungary* III. Budapest.
- Kadrow S., Okoński J. 2008. Materiały stylu zofipolskiego ze stanowiska 2 w Zagórze, gm. Niepołomice. W: J. Chochorowski (red.), *Młodsza epoka kamienia. Wybrane znaleziska. Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*. Kraków, 1-21.
- Karwowski M. 2004. Latenezeitlicher Glasringschmuck aus Ostösterreich. *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission* 55. Wien.
- Lasota A., Pawlikowski Sz. 2009. Osadnictwo kultury puchowskiej w rejonie podkrakowskim na przykładzie osady w Wieliczce, stan. XI. W: M. Karwowski, E. Droberjar (red.), *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim* (= *Collectio Archaeologica Ressoiviensis* 13). Rzeszów, 363-374.

- Madyda-Legutko R. 1996. *Zróżnicowanie kulturowe polskiej strefy beskidzkiej w okresie lateńskim i rzymskim*. Kraków.
- Maier F. 1970. *Die bemalten Spätlaténekeramik von Manching (= Ausgrabungen in Manching 3)*. Wiesbaden.
- Meduna J. 1980. *Die laténezeitlichen Siedlungen in Mähren*. Praha.
- Okoński J. 2000. Osada na stanowisku 3 w Bessowie, gm. Bochnia, na tle nadrabskiego mikroregionu osadniczego. *Acta Archaeologica Carpathica* 35, 113-167.
- Okoński J. 2004. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych na stanowisku 2 w Zagórzcu, gm. Niepołomice. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2001-2002. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2001-2002 (= Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego)*. Warszawa, 257-268.
- Peškař I. 1972. *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren*. Praha.
- Pieta K. 1982. *Die Púchov-Kultur*. Nitra.
- Pieta K. 2008. *Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska*. Nitra.
- Polenz H. 1971. Mittel- und spätlaténezeitliche Brandgräber aus Dietzenbach, Landkreis Offenbach am Main, *Studien und Forschungen. Neue Folge* 4, 1-115.
- Poleska P. 2006. *Celtycki mikroregion osadniczy w rejonie podkrakowskim*. Kraków.
- Ratimorská P. 1981. Keltské pohrebisko w Chotíne I. *Západné Slovensko* 8, 15-88.
- Reguła K. 1967. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych na osadzie z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Wieliczce w 1967 r. *Badania archeologiczne prowadzone przez Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka w roku 1967*. Wieliczka, 25-27.
- Rodzińska-Nowak J. 2006. *Jakuszowice, stanowisko 2. Ceramika z osady kultury przeworskiej z młodszego i późnego okresu wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów*. Kraków.
- Szabó M., Czajlik Z., Bödöcs A., Guillomet J. P., Szabó D., Tankó K., Timár L. 2007. *L'habitat de l'époque de La Tène à Sajópetri - Hosszú-dűlő*. Budapest.
- Völling T. 1994. Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit. *Bericht der Römisch-Germanische Kommission* 75, 147-282.
- Woźniak Z. 1986. Stan i potrzeby badań nad kulturą lateńską w Polsce. W: K. Godłowski, R. Madyda-Legutko (red.), *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich w Polsce*. Kraków, 11-24.
- Woźniak Z. 1990. *Osada grupy tynieckiej w Podłężu, woj. krakowskie*. Wrocław.
- Woźniak Z. 2001. Lateńskie dolia z Krakowa-Mogiły. W: R. Madyda-Legutko, T. Bochnak (red.), *Superiores Barbari. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Kazimierza Godłowskiego*. Kraków, 302-311.

Summary

Przemysław Duleba, Jerzy Okoński, Marcin M. Przybyła, Magdalena Suchorska-Rola

Last seasons of research in the territory of the complex of Zagórze 2 – Staniątki 26 sites, Niepołomice commune, małopolskie voivodeship

In light of the results of long-term rescue excavation research, the Zagórze site 2 (AZP 104-59/2), Niepołomice commune, małopolskie voivodeship, is an extensive multicultural settlement. Together with the Staniątki site 26 (AZP 104-59/197), the site has a shape similar to a rectangle and 850 x 550 m dimensions. Archaeological research was conducted by B. Chmielewski and M. Suchorska-Rola in the eastern part of the site, by J. Okoński in the central part of the site and by M. Bil, M. Przybyła and D. Stefański in the western and north-western part of the site. Carried on since 2000, rescue excavation research covered the total area of nearly 780 ares. Preliminary information about the results of previous research has been published (Chmielewski *et al.* 2005; Okoński 2004). Long-term works resulted in the discovery and exploration of numerous objects of cultures of the Early and Middle Neolithic Age (e.g. post and beam structures of the population of the Linear Band Pottery culture and the Malice culture, large clay

pits of the Pleszów group and the Modlnice group), few non-movable monuments of the Mierzanowice culture and the Lusatian culture, numerous objects dated at the time interval from the middle La Tène period till the late Roman period as well as objects from the decadent phase of the early Middle Ages and historical times. Altogether, nearly 3900 objects were explored.

In the eastern part of the site, an area of nearly 25 ares was examined in years 2005-2008. Further 4 ground post and beam structures, 14 building pits connected with them, 1 clay pit, 1 foundation furrow, 1 furnace, 36 utility hollows, nearly 120 post hollows and 30 hollows with an unspecified function at the current stage of research were registered and explored. They were objects from various chronological phases.

In the central part of the site, the area of over 36 ares was examined, on which 225 objects were explored. This group contains, among others, 2 semi-dugouts, a utility furnace, the hollow no. 2564, which functioned as a hollow for the unpreserved Celtic pottery kiln, 2 clay pits, over 120 hollows with varied functions and chronology (from the Neolithic Age till the 13th century) and a few dozen post hollows. Within the area of clay pits with the late medieval and modern chronology, numerous hollows of varied size, shape and fill thickness that had formed at various depths were explored.

In the north-western part of the site, an area of approx. 30 ares was examined. Most of the area was occupied by a complex of late medieval clay pits. Remains of clay-covered hearths were discovered in clay pits. The most interesting object is a human burial (object 4121) located in the central part of the biggest clay pit.

At the Zagórze site 2, numerous and interesting remains of Celtic settlements, the population of the Przeworsk culture, the Púchov culture and the Tyniec group were discovered in years 2000-2008. The settlement of the classical La Tène culture was confined to LT C1-LT C2 phases. The most

thoroughly documented settlement episode from the Iron Age is the period of existence of an extensive settlement of the Tyniec group, which – according to current findings – should be dated at the late La Tène period and the beginning of the period of Roman influences. The latest phase is represented by the ceramic ware of the Przeworsk culture from the late period of Roman influences and the early phase of the human migration period, which comes from accumulative layers.

The research in the territory of the complex of Zagórze 2 – Staniątki 26 sites was completed in 2008.

■